

«entre la fumassa de la fornai i el baf de l'aigua, a la dèbil y esgrogaiada claror --- dels llums d'encruya penjats damunt l'empornador, ple de pasta d'oliva y d'oli verge, y dels que hi ha ran del bassi, qui despedeixen llançades de llum esmorteïda a la pila d'esportins que la fusta estreny, se colombra --- la màquina potent de ferre fus ---», JRosselló (*Manyoc*, p. 25).

En el tram central valencià diuen *esportim* «capacho» (1839, Lamarca), «capacho: seroncillo que en los molinos de aceite, etc.» (Escrig, 1851; *DBal.*, no localitzat), amb una -m secundària deguda a la influència de mots com *esporguims*, *escorrims*, *tarquim*, que en més o menys es relacionen amb el sentit o aplicacions del mot; *esportimada* «encapachadura» (Escrig); a Lluçmajor i a Porreres diuen *escortí* (*AlcM*) contaminat pel sinònim *cofi*. A Àger *esportó* «los cabassos que serveixen per a desfer les olives: *esportí*» (Porcioles, *Notes Folk. de la Vall d'A.*); *esportinar* «posar la pasta d'oliva dins els esportins per premsar-la» val., mall.; i *asportinà* vaig anotar a Margalef per a «posar la sansa en els esportins». Però el poble, una vegada antiquat *esporta*, deu haver tingut cada cop més la sensació que aquest verb era un derivat de *portar* (metaccedeusi ben raonable), i això ha fet que a Mallorca s'hagi canviat, a la major part de l'illa, en *emporninar*, *empornador*,¹ que *AMAlcover* defineix «cossi de la pasta (en el trull)» (*BDLC XII*, 293).

Ultra el diminutiu *esportí* se'n degueren usar d'altres en temps passats. En part es tracta de sentits més secundaris. Llull usava *esportella* per a la senalleta dels pelegrins (*Contempl.*, *DAG.*). També hi hagué ja en llatí clàssic el diminutiu *spörtŭla*, usat des de Plaute per a «petit panier»; i en el llatí imperial (Marcial, Seutoni, etc.) prengué un sentit social, amb tendència a tenir-se de matís legal-administratiu, aplicant-se al cistellet de provisions en què els clients duïen periòdicament presents o diners a llurs patrons: en arribar els temps senyorials, això es convertí en el nom dels drets pecuniaris i altres, que es pagaven a jutges i senyors (doc. mall. de 1436, *DAG.*; en les *Ordinacions Palatines* del S. XIV, *AlcM*; val. ant. *Escrig*; amb variant *espörtura* en Jàfer).

Però és una legítima conjectura que *spörtŭla* s'usaria també a Mallorca, en el nivell popular, abans de la Conquesta, amb alguna desviació metonímica, car sens dubte ve del seu plural el nom de la vila trumuntanenca d'*Esportes*: potser amb un sentit com 'les petites tafones', 'cabanes d'apilar esportins o altres collites'; com que el nom d'aquesta important i antiga vila (ja esmentada en la documentació de mj. S. XIII) no és cosa del català primigeni, tractant-se d'un mosarabisme és nuha l'objecció que posa a aquesta etimologia *AlcM* a causa de la *ó* tancada amb què es pronuncia el nom de la vila (l'àrab no distingia *u* de *o* ni de *o* fonemàticament, i el timbre de les vocals en el mossàrab no arabitzat tampoc no devia coincidir amb el de les catalanes).

En la meua opinió, deu ser a Eivissa un nom de formació paral·lela el de la important vènda de *Portinatx* (a Sant Joan de Labritja, costa Nord, ja anome-

nada en el Repartiment del S. XIII), que (amb els tractaments mossàrabs acostumats de -s > -ix i trasllat de l'accent) deu provenir d'un *SPORTINAS comparable als diminutius *esportins*, *esportella* i *SPORTULAS* > *Esportes*: havia de donar *Esportinatx, i l'eliminació de *Es-*, és ben explicable, d'una banda per haver *Es-* estat pres per alguns com l'art. vulgar cat.; i per altra mitjançant un fenomen d'eliminació d'un prefix sentit com a irracional, tal com en el cas d'*emporninar* i *empornador*.

Crec que en el fons hi ha també un derivat de *SPORTA* en el mot *esportugó* del val. meridional, que Barnils (*Die Mundart von Alacant*, 94) defineix «cop» i *AlcM* «estrebada nerviosa», localitzant-lo a Elx; ara bé amb el sentit que li dona Barnils, més o menys, el mot és també murcià, amb les formes *esportugada* (Ga.Soriano) i *desportugada* (id.) o *esportugá* (Lemus, *Vocab. Panocho*); i una cosa semblant es diu, més a l'Oest, *esportazo* ja en terra andalusa per «caïda violenta» —*dió un esportazo que por poco se mata*— no localitzat més precisament per A. Venceslada (p. 176), però que deu ser de l'andalús llevantí amb la majoria dels mots recollits en el seu vocabulari. Hi ha comparació amb el bac que clava la senalla plena en descarregar-ho a terra. Doncs, podem admetre una formació semblant per al mot alacantí i murcià: aquest sortirà d'*esportegada i aquell d'**esporteg(a)ó* (-ATIONEM) amb metatesi vocàlica a *esportugada* i *esportogó* > *esportugó*; la -u- i no -o- potser per influència d'*espetugar*, *espetuc* 'esquitx', 'guspira', 'sofriment' (*AlcM*).

¹ *AlcM* no fa diferència de sentit entre aquest (cf. supra la cita que he donat de JRosselló), mentre que potser en manca alguna el *DAG.* en la definició dels dos mots.

Esportell, *esportellament*, *esportellar*, V. *porta* *Esportí*, -tim, *esportinada*, *esportinador*, *esportinar*, V. *esporta* *Esportista*, *esportiu*, V. *deport* (PORTAR) *Esportó*, *esportula*, V. *esporta* *Esporucar*, *esporuguir*, V. *poruc* (POR) *Espòrula*, *esporulació*, V. *espelma*

ESPÒS, ESPOSA, 'persona unida a una altra en matrimoni', del ll. *spōnsus*, -sa, 'promès', participi passiu de *spōndĕre* 'prometre'. □ 1.ª doc.: S. XIII, Llull, *CostTort*.

«Fo al enteniment de Blanquerna demostrat ésser un Déu tant solament, e --- fo la sua volentat pus exalçada a fervor e a contemplar son amat, *espòs* de sa volentat; e dix --- no és altre Déus mas vós ---» (*Blanq.*, *NCl.* III, 123.11); «si doncs la *esposa* o els parens d'ella, enans que eyl la prena en faç d'Esglea, no li-n fayen donació», *CostTort*. «Gabriel mira / com saludá / --- / —Ave Maria / --- / no pels de l'arca, / raus de la Tora, / mas per la nora, / del Fill <e>sposa, / qui dir-se gosa / Sgleya novella», JRoig (*Spill*, 12955). En el qual el masculí i el femení solen rimar, com ací, amb *ò* oberta: igualment *espòs/clos* 11289, 11378, *esposa/cosa* 15125, 13707; tanmateix una vegada en -ós, amb *miraculós* 15122, però és sabut que Roig es permeté en alguns pocs casos la rima de tim-